

BİLECİK-SÖĞÜT

Ülkemiz bir tarih hazinesi. Hangi toprağa adım atılsa orada tarihî bir unsura rastlamak mümkün. İklimin çeşitliliğini, toprağın verimliliğini, insanların gönül zenginliğini göz önünde bulundurursak hazinenin derinliği daha iyi anlaşılır. Kars'ta otağını kurmuş Harakânî, Gazneli Mahmud'u Hint coğrafyasına yönlendirirken Selçuklular'a Anadolu ve Balkan coğrafyasını hedef göstermiş. Bu coğrafyanın İslamla mayalanmasının arka planında nice erenler/ermişler var. Horasan erenleri denilen bu yapı, bütün devlet-millet yapılanmalarının temelinde yer almış, buraları yurt tutanların benliklerini şekillendirmiş görünüyor. Mehmet Akif bu hususu şu beyitlerle ne güzel dile getirir: "Allah'a dayandım diye sen çıkma yataktan / Manâ-yı tevekkül bu mudur, hey gidi nâdân! / Ecdadını, zannetme asırlarca uyurdu / Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?" 'Eldeki yurdu'n coğrafyadan vatana dönüşmesi asırlarca bir yürüyüşün meyvesidir.

Söğüt, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun ilk durağı olarak kabul edilir. Söğüt denilince Ertuğrul Gazi (v. ykl. 1280) ve Dursun Fakih ilk akla gelen isimlerdir. Ertuğrul Gazi, Osmanlı'nın kuruluşundaki ilk önemli isim. Oğlu Osman Gazi'ye 'vasiyet'inde, Şeyh Edebalî'ye (Hüseyin Hüsameddin veya İmadüddin Mustafa b. İbrahim b. İnac el-Kırşehrî) hangi nazarla bakmasını şu öğüdüyle ortaya koymuştur. "Bak Oğul! Beni kır, Şeyh Edebalî'yi kırma. O bizim, boyumuzun ışığıdır. Terazisi dirhem şaşmaz. Bana karşı gel, ona karşı gelme. Bana karşı gelirsen üzülür, incinirim. Ona karşı gelirsen gözlerim sana bakmaz, baksa da görmez olur. Sözümüz Edebalî için değil, senceğiz içindir. Bu dediklerimi vasiyetim say!" Öyle anlaşılıyor ki, her büyük devlet adamının yanında bir büyük mânâ erinin olması boşuna değil. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Asker, maneviyatsız olmaz derler. Devlet yöneticilerinin 'terazisi şaşmayan' bir manâ eri ile hemrâh olması bu açıdan oldukça anlamlı. Ertuğrul Gazi'nin türbesinin iyi bir restorasyon görmesi yakın tarihte önce II. Abdülhamid döneminde olmuş. Bunu, türbenin girişindeki tarihi çeşmenin kitabesinden anlıyoruz. "Padişâh-ı bahr u berr sultân-ı İskender-siyer / Şehriyâr-ı dâd-güster Hazret-i Abdülhamîd / (...) Çâkeri Sâlik didi târih-i cevher-dârını / Eyledi seyyâl-i zemzem Hazret-i Sultan Hamîd" (Sene, H. 1304). Günümüzde çevre düzenlemesi daha iyi bir seviyeye taşınmış. Ertuğrul Gazi'nin kabrinin etrafı, evlatlarının dünyanın dört bucağında hüküm sürdüğü yerlerden getirilen küçük sandukalardaki topraklarla müzeyyen hale getirilmiş.

[Şeyh Edebalî]

[Ertuğrul Gazi türbesi]

Söğüt'e yakın muhkem konik bir tepede türbesi bulunan Dursun Fakih, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu dinî olarak ilk defa tescilleyen büyük bir Türk Bilginidir. Onun türbesinin bulunduğu muhit, hemen bütün ovaya/obaya hakim bir tepede, ezan ve tekbir sesleri ile bütün cihanı dolduracakmış gibi bir duruş sergiler. Onun bu hali bana, biraz ileride Iznik'te yüksek bir tepede medfun bulunan Abdolvahap Sancaktarı'yi hatırlatır. Onlar bu haliyle adeta, vefatları sonrası bile bu yurdun gözcüsü, bekçisi olarak 'ben hep buradayım!' demektedirler. Dursun Fakih, (miladi) 28 Eylül 1299'da irad ettiği hutbesinin sonunda "Ya Rabb'el-Âlemîn! Osman Gazi Han'ın hanlığını ve sultanlığını mübarek eyle. Amin, amin, amin." diyerek Osmanlı'nın kuruluşunu ilan etmiştir. Söğüt coğrafyası dört mevsimin yaşandığı, Karadeniz-Marmara-İç Anadolu ikliminin aynı anda kendini gösterdiği, pek çok ürünün yetiştiği, yerine göre dağlık-taşlık, yerine göre mümbit arazilerin yer aldığı bir muhit. Bu durum, Türk ruhuna ne çok uygun düşer.

[Dursun Fakih türbesi]

Bilecik¹, 'kuruluşun ve kurtuluşun şehri' olarak tanıtılıyor. Yeni, dinamik, taze ruhlu bir devletin kuruluşu açısından hoş bir ifade. Moğol ve haçlı saldırılarından epey yorgun düşmüş,

¹ Eski adı Belekoma şeklindedir.

yıpranmış, yer yer psikolojisi çökmüş Anadolu insanının sığınağı, yurdu, geleceğe yönelik umutlarının yeşerdiği bir coğrafya olması itibarıyla önemli. Bilecik'te Şeyh Edebalı'nın (v. 726/1326) türbesinin bulunduğu yeri görünce insan, az önce ifade edilen hususu yerinde görerek inancını tazeliyor diyebilirim. Bugün için türbe olarak bilinen yer aslında bir zaviyedir. Mescid ve tevhidhâne'nin bulunduğu bu eski Ahî Zâviyesi, etrafa hakim bir tepeye kurulmuş. Öyle ki, bu tepeden doğu istikametine uzanan oba kuş bakışı göz hakimiyetine alınabiliyor. Etraf tepelerde şelaleler, yeşillikler içine serpiştirilmiş ve bugün için yalnız kalmış minareler yer alıyor. Gerçi eski mimaride minarelerin, mescitlerden uzak yapılmış olduğu ile ilgili bilgiler de vardır. Demek ki, ezan sesinin etrafa en iyi ulaştırılabileceği mekanlar minare yeri olarak tercih edilmiş. Edebalî Zâviyesi ilim ve irfan mektebi olarak vazife icra etmiş o dönemde ve Osmanlı'nın kuruluşunda. Su seslerine ezan seslerinin ve yılın belli dönemlerinde rüzgar seslerinin eşlik etmiş olduğu bir güzelim vadi. Ecdadımız bu ulu şahsiyetin bulunduğu muhiti, ahiret durağı olarak benimsemiş, tıpkı İstanbul'da Eyüp Sultan'ın bir mezarlıklar şehri olması gibi. Bu durum hem ona olan bağlılık ve mahabbetten hem de öteki dünyada yeniden dirilişte onlarla birlikte mahşere yürümek inancıyla ilgilidir. Demem o ki, eskiden insanlar, ahiret/kabir hayatında kimlerle komşu olacaklarını daha bu dünyada iken belirlerlerdi. Şeyh Edebalî ve muhiti, bunun güzel bir örneği olarak görünür bana. Aynı şekilde nasıl ki, Ankara'nın kalbi Hacı Bayram Veli ise Bilecik'in kalbi de Şeyh Edebalî'dir denilse yeridir.

Bosna-Hersek'in Buna nehri yanında Blagay Tekkesi nasıl ki, bir su kaynağının yanı başında kendine yer bulmuş ise aynı durum Edebalî Zâviyesi için de geçerlidir. Dört bir yanından su çağlayanları akan bu taşlık tepelik yerde, derviş ruhlu bir insanın gönlünün bütün derinlikleri ile Allah'ı arama sevdasını görmek isterim. Kendisiyle aynı çağda yaşadığı ve Bilecik'in biraz doğusunda Karacahisar/Eskişehir-Sivrihisar'da yaşadığı söylenen ve ancak bir eren/ermiş sözü olabilen; "Ne varlığa sevinirim / Ne yokluğa yerinirim / Aşkın ile övünürüm / Gel gör beni aşk neyledi!" şeklindeki Yunus Emre'nin feryadını, Edebalî Zâviyesi'nde de duymak mümkündür. "Allah, sevdiği kulunu sevdirmiş." Edebalî Zâviyesi'nin bu denli rağbet görmesi sanırım bu durumla ilgilidir. Nitekim zaviyenin hemen yanına Orhan Gazi Camii yaptırılmış ve böylece bir bütünlük temin edilmiş. Günümüzde aynı yerde Osmanlı Devleti padişahlarının hayat hikayelerinin rölyeflerle ve resimlerle sergilendiği bir tarih şeridi, insana kısa bir tarih gezisi yaşıyor.

Kaynaklardaki bilgiler, Edebalî'nin dinî-aklî ilimlere dair tahsil gördüğünü, Vefâiye tarikatına intisap ettiğini, Ahî teşkilatı reisi olduğunu, Bilecik'e gelerek zâviye açtığını söyler. Dervişleri, âlimleri çok seven Osman Gazi, Edebalî ile tanışmış ve onun sohbetlerine devam etmiş. Meşhur anlatıya göre Osman Gazi, Edebalî zâviyesinde kaldığı bir gece, rüyasında şeyhin koynundan bir ay çıkıp kendi koynuna girdiğini, karnından bir ağaç çıkıp gölgesinin dünyayı tuttuğunu görmüş. Bunun üzerine Edebalî, Osman Gazi'ye, "Hak Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun. Kızım Malhun (Bâlâ) Hatun da senin helalin oldu" diyerek ona hem dua eder hem de kızı ile evlendirir. Günümüzde Bâlâ Hatun ve annesi, Edebalî Zâviyesi'nin yanına başında türbede medfundur. Edebalî aslında o muhitin nice ihtiyaç sahiplerinin bir sığınağı olmuş, maddi ve manevi açıdan ihtiyacı olanların yardımına koşmuş bir büyük erendir. Kaynaklarda Osmanlı'nın ilk kadısı ve müftüsü olarak da kaydedilir.

...

Hız. Peygamber gündelik hayatında ticaretle uğraşır. Medine'ye hicret ettiğinde yaptığı ilk işlerden biri Medine Pazarı'nı kurmak oldu. Bunun oradaki yerleşik düzeni sarstığı bir gerçektir. Onun için Allah Rasûlü'ne düşmanlığın en önemli sebeplerinden biri, politik ve ekonomik yapı üzerine olmuştur. Mal, canın yongası kabul edilmiştir. Yongası olmayan ağaç nasıl ki, içten kurumaya başlarsa mal/para olmadan hayata tutunmak ve özellikle bir beylik/sultanlık/devlet kurmak hemen hiç mümkün değildir. Bunu Kınalızâde'nin 'adalet dairesi' isimli meşhur şiirinde görebilmek mümkündür. Meseleye bu açıdan bakılınca Edebalî'nin bir Ahi reisi olması göz önünde bulundurulursa, onun

teşkilatçı akıncı ruhuna sahip olduğunu, kılıç ve kalem kullanmayı iyi bildiğini, ticaret ehli olduğunu anlamamız zor olmaz. Biz bu durumu, Bilecik'in yer adlarından bir ölçüde görebiliriz. Güvenlik, barınak, pazar ile ilgili ve önemli kişilere atfen verilmiş isimler çeşitli yerlerin adı olmuştur: İnhisar, Osmaneli², Pazaryeri, Gölpazarı, Yenipazar vd. Demek ki, Bilecik, ileride kurulacak Devlet-i Aliyye'nin çekirdek yapısının şekillendiği bir mekân olmuştur. Bu açıdan 'ulu çınar'ın kendinde kök saldığı ve cihanı tuttuğu yerin coğrafi yapısı, iklimi, insanının ruh mayası, dünya görüşü gibi nice hususu göz önünde tutmamız gerekir. Ben, Bilecik'i böyle görüyorum.

² Eski adı Lefke'dir. Osmaneli'de dokunan 'lefke bezi' meşhurdur.